

Sauebønder: Fortsatt på bunnen av inntektstabellen

Forfatter
Ola Flaten, NIBIO

Sammendrag
I følge NIBIO var inntektsgapet mellom sauebønder og industriarbeidere 230 000 kr i 2016. Mens gapet i forhold til bønder flest var på 150 000. Trekker vi i fra et «selv forskyldt» markedsproblemm som årlig koster hver sauebonde 30 - 40 000 kr, er konklusjonen fortsatt at sauebonden tjener 100 000 kr mindre enn bønder flest. For samme arbeid. Snart på tide å gjøre noe med denne urettferdigheten?

Publisert
2018

Referanse
Sau og Geit Nr. 1/2018

Utskriftsdato
20.08.2019 www.fag.nsg.no

Sauehold: Veldig trivelig. Men ikke spesielt godt betalt.

Sauebønder:

Fortsatt på bunnen av inntektstabellen

I følge NIBIO var inntektsgapet mellom sauebønder og industriarbeidere 230 000 kr i 2016. Mens gapet i forhold til bønder flest var på 150 000. Trekker vi i fra et «selvforskyldt» markedsproblem som årlig koster hver sauebonde 30 - 40 000 kr, er konklusjonen fortsatt at sauebonden tjener 100 000 kr mindre enn bønder flest. For samme arbeid. Snart på tide å gjøre noe med denne urettferdigheten?

Tekst: Ola Flaten, forsker NIBIO

Fra 2007 til 2013 hadde saueholdet om lag samme inntektsutvikling som jordbruket forøvrig. I de gode avlingsåra 2014 og 2015 klarte ikke saueholdet å holde tritt med resten av jordbruket. I 2016

begynte prisfallet på lammekjøtt, og årsverksinntekten falt fra 241 700 kr i 2015 til 218 600 kr i 2016. Saueholdet tjente 150 000 kr mindre pr. årsverk enn jordbruket samla i 2016.

Driftsgranskningene gir svaret

Driftsgranskningene utført av NIBIO viser årlige resultat og langsiktige utviklingstrekk i økonomiske forhold på gardsbruk der inntekter fra jordbruket har et vesentlig omfang. Ensidige sauebruk må ha mer enn ca. 50 vinterføra sauer (vfs.) for å kunne delta i driftsgranskningene. Her vil vi se på utviklingstrekk for driftsformen sauehold i den siste tiårsperioden (2007-2016). I denne perioden steg gjennomsnittsprisen for saue- og lammekjøtt (utbetalingspris sauebonde) markant - fra 33 kr/kg i 2006 til 49 kr/kg i 2015, for så å falle med nærmere 5 kr/kg i 2016 (Totalkalkylen). Våren 2017 anslo Budsjettnemnda en ytterligere nedgang på 4 kr/kg i 2017. Budsjettmidlene er, ikke minst etter 2014, lagt om til fordel for de større bruka.

Videre har mindre av «passive» tilskudd til dyr ved telledato og høyere tilskudd til lammeslakt premiert et høyt lammestall.

Sauen sakker akterut

Utvikling i jordbruksinntekt vurderes ved resultatmålet «Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk» (å 1845 registrerte timer). Vederlaget er her justert for inntektsvirkning av jordbruksfradraget. Figur 1 viser små utslag i årsverksinntekt fra år til år i saueholdet, og en stigende tendens fra 155 300 kr i 2007 til 241 700 kr i 2015, målt i løpende priser. Fra 2015 til 2016 falt skattejustert årsverksinntekt i saueholdet med 23 100 kr (10 prosent).

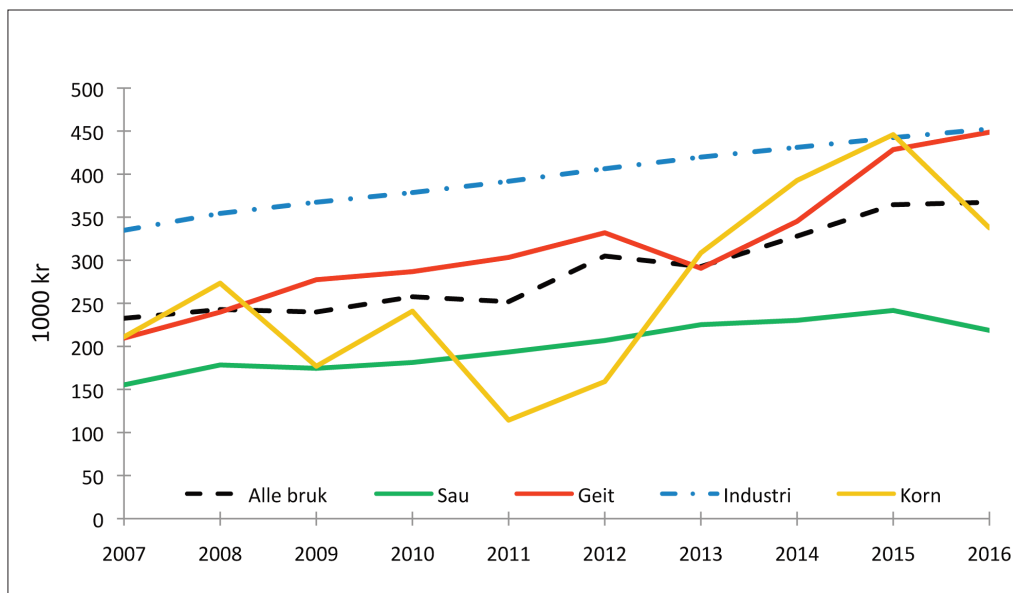
Tjener halvparten av industriarbeideren

Inntektsgapet mellom sauebønder og industriarbeidere var bortimot 180 000 kr pr. årsverk i 2007 og 2008, lå deretter på ca. 200 000 kr i mange år, før det økte til 234 000 kr i 2016. Årsverksinntekta i saueholdet utgjør således grovt regnet halvparten av industriarbeiderlønna.

Fram til 2014 tjente sauebønder vanligvis 60 - 70 000 kr mindre pr. årsverk enn gjennomsnittet i jordbruket. Fra 2014 har forskjellene økt, til tross for prisoppgang på lam (til 2015) samt høye lammevekter. Drivende værforhold de siste åra var nok atskillig mer til gunst for avlinger og inntekter i andre driftsformer (som korn). I 2016 kom i tillegg prisen på kjøtt, og årsverksinntektene i saueholdet endte nesten 150 000 kr lavere enn i jordbruket samla. Geitemjølkk har derimot i stor grad fulgt inntektsutviklinga i det øvrige jordbruket og har som oftest hatt litt bedre inntekter enn gjennomsnittet.

Timefortjenesten økte til 90 kr (!)

Tabell 1 viser hvordan drift og driftsresultat på ensidige sauebruk i driftsgranskingene har utviklet seg fra 2007 - 09 til 2015 og 2016. Gjennomsnittsbruket har 30 flere vinterforå søyer (vfs.), og de driver ca. 80 daa mer jord. Produksjonen av kjøtt har økt med ca. 3 kg/vfs., på grunn av flere gagnslam/vfs., mens ullproduksjonen har avtatt. Arbeidsinnsatsen i jordbruket var stabil, dvs. en nedgang regnet pr. vfs. Produksjonsinntekter i alt økte med 1 528 kr/vfs. fra 2007 - 09 til 2015. Sjøl om kjøttprisene steg betydelig, stod slakt og livdyr for mindre enn en tredjedel (472 kr/vfs.) av de økte inntektene. Den største delen av inntektsøkningen kom fra økte tilskudd på ca. 1 000 kr/vfs. Nærmere 70 % av inntektsøkningen ble spist opp av økte kostnader (1 059 kr/vfs.), fordelt på variable kostnader

Figur 1: Samanlikning mellom jordbruket sitt vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk og årslønn for industriarbeider i NHO-bedrifter, løpende kroner. Kilde: NIBIO

Tabell 1. Utvikling i drift og driftsresultat på bruk med sauehold.

Årstall	2007-09 ^a	2015	2016
Antall bruk	72	118	118
Alder på bruker (år)	49	49	49
Jordbruksareal (daa)	195	266	278
Grovfôravling (FEm/daa)	257	255	246
Vinterfôra sauer (stk.)	135	160	167
Fødte lam (stk./vfs.)	1,52	1,62	1,65
Gagnslam (stk./vfs.)	1,37	1,47	1,48
Slaktevekt (kg/lam)	18,8	19,2	18,7
Kjøtt produsert (kg/vfs.)	27,3	30,5	30,1
Ull omsatt (kg/vfs.)	4,8	4,5	4,3
Arbeid i jordbruket (t i alt)	2116	2245	2239
herav familien	1839	1876	1844
Arbeid (t/vfs.)	18,1	16,0	15,5
Lammekjøtt (kr/kg)	41,08	56,5	52,86
Sauekjøtt (kr/kg)	17,93	22,82	20,09
Ull (kr/kg)	30,89	33,95	34,47
Resultatoversikt (kr/vfs.)			
Produksjonsinntekt i alt:	3746	5274	5018
Slakt og livdyr	1203	1675	1444
Ull	151	159	153
Pris- og produksjonstilskudd ^b	2141	3097	3109
Andre inntekter ^c	252	343	312
Variable kostnader i alt	824	1293	1254
Kraftfôr ^d	273	411	394
Mjølkeerstatning	37	83	70
Registrerte faste kostnader	1569	2029	2067
Avskrivninger	433	689	710
Driftsoverskott	919	1262	988
Rentekrav ^e	326	230	228
Fam. arbeidsfortjeneste (kr/vfs.)	593	1032	760
Familiarbeid (t/vfs.)	15,8	13,6	13,1
Fam. arbeidsfortjeneste (kr/t)	51	90	72

a Gjennomsnitt av bruk som deltok alle tre år.

b Inkludert grunn- og distriktstilskudd på kjøtt og tilskott til lammeslakt.

c Salgsinntekter fra andre driftsgreiner (grovfôr inkludert), yrkesbil brukt privat, traktor brukt i skogen og kjøreinntekter (maskindel).

d Saltstein, mineralnæring og vitaminpreparat inkludert.

e Rentekravet for 2015 og 2016 ble satt til 2 % av bokført verdi av eiendelene i jordbruket. Tilsvarende prosentats for 2007-09 var 4,67. Satsen for rentekravet fastsettes på grunnlag av rentenivået i markedet.

(+ 469 kr), registrerte faste kostnader (+ 460 kr) og avskrivninger (+ 256 kr). Rentekravet falt derimot med 96 kr/vfs., fordi satsen for rentekravet var mer enn halvert i 2015. Familien satt igjen med en økt arbeidsfortjeneste på 439 kr/vfs. Sammen med et lavere arbeidsforbruk på 2,2 t/vfs. førte dette til at timefortjenesten økte fra 51 kr i 2007 - 09 til 90 kr i 2015.

Den store endringen fra 2015 til 2016 var prisfallet på lamme- og sauekjøtt. Som en følge av prisnedgangen sank inntekter fra slakt og livdyr med 231 kr/vfs. Av produksjonsinntektene i 2016 utgjorde slakt og livdyr under 30 % og ulla kun 3 %, mens 62 % av inntektene kom i form av ulike tilskudd. Totalt sank arbeidsfortjenesten med 274 kr til 760 kr/vfs. Arbeidsforbruket gikk også litt ned i 2016. Timefortjenesten ble kun 72 kr (20 % nedgang).

Store sauebruk tjener mer

Tabell 2 viser *forskjeller* i utvikling av drift og økonomi for store (> 200 vfs.) og små (< 100 vfs.) sauebruk. For eksempel, bak aldersforskjellen på 7 år i 2016 finnes en 46-årig bruker på store bruk og en 53-åring på små bruk. Små bruk hadde ca. 75 vfs., mens de store økte fra 240 til 265 vfs. Grovfôravlinger var høyest på store bruk.

Tabell 2. Forskjeller i drift og driftsresultat mellom store (> 200 vfs.) og små (< 100 vfs.) sauebruk (store - små bruk).

Årstall	2007-09	2015	2016
Antall bruk ^a		28/14	34/30 31/37
Alder på bruker (år)	-4,7	-4,5	-7,0
Jordbruksareal (daa)	142	213	259
Grovfôravling (FEm/daa)	34	37	21
Vinterfôra sauer (stk.)	167	186	188
Gagnslam (stk./vfs.)	0,05	-0,11	-0,08
Slaktevekt (kg/lam)	0,3	-0,4	0,2
Kjøtt produsert(kg/vfs.)	-0,1	-2,6	-1,3
Ull omsatt (kg/vfs.)	-0,3	-0,9	-0,4
Arbeid (t/vfs.)	-11,5	-11,0	-10,9
Lammekjøtt (kr/kg)	0,43	3,24	1,36
Sauekjøtt (kr/kg)	0,81	-0,12	0,90
Ull (kr/kg)	-0,63	0,89	1,93
Resultatoversikt (kr/vfs.)			
Produksjonsinntekt i alt:	-690	-971	-634
Slakt og livdyr	194	65	88
Ull	-15	-21	-6
Pris- og produksjonstilskott	-677	-833	-780
Andre inntekter	-192	-181	64
Variable kostnader i alt	-20	-57	-45
Registrerte faste kostnader	-696	-776	-639
Avskrivninger	-252	-324	-331
Driftsoverskott	278	188	381
Rentekrav	-177	-67	-50
Fam. arbeidsfortjeneste (kr/vfs.)	455	254	431
Fam. arbeidsfortjeneste (kr/t)	57	67	53

a Antall små /store bruk.

« Årsverksinntekta i saueholdet utgjør således grovt regnet halvparten av industriarbeiderløna. »

Driftsomfanget betydde lite for kjøttproduksjonen pr. vfs. i 2007 - 09. De to siste åra har små bruk produsert forholdsvis mer kjøtt, grunnet flere gagnslam pr. vfs. Likevel hadde små bruk lavest inntekter fra slakt og livdyr, fordi store bruk fikk flere prisfordeler ved leveranser av slakt.

Store bruk hadde i alle perioder kostnadsfordeler på godt over 1 000 kr/vfs., knytta til faste kostnader, avskrivninger og rentekrav. Forskjeller i variable kostnader var derimot små. Mer tilskudd til små bruk kompenserte kun for deler av smådriftsulempene, og store bruk tjente 250 - 450 kr mer pr. vfs. Regnet pr. time kom store buskaper enda bedre ut, fordi de brukte 11 færre arbeidstimer/vfs. I alle vurderte perioder tjente store bruk 55-65 kr/t mer enn de små. Timefortjenesten i 2016 var 93 kr for store og 40 kr for små bruk.

Forfatteren er forsker i NIBIO og sauebonde i Alvdal.

Til tross for at flere tilskuddsordninger har flata ut, var tilskuddsfordelene til små bruk i 2015 og 2016 noe høyere enn i 2007 - 09. Dette overraskende funnet kan skyldes at mye annet enn driftsomfanget skiller størrelsesgruppene og at forhold endres over tid; bruk kan endre drifts-omfang, deltakerbruk skiftes ut osv). Eksempler på slike forhold er lokalisering, driftsform (økologisk drift), rasevalg, beite-kvalitet og brukers dyktighet, og dette kan lett tilslore faktiske sammenhenger over tid og mellom grupper av bruk (også for annet enn utbetalinger av tilskudd).

Smertelig markedsoverskudd

Prisnedgangen på saue- og lammekjøtt fortsatte i 2017, og slaktelamma ble 0,6 kg lettere enn i 2016. En må derfor anta ytterligere inntektsnedgang i 2017. Mange lurer nok på hvor langt ned inntektene kan gå og når priser og inntekter eventuelt vil ta seg opp igjen.

Det er velkjent at etterspørselen etter mange matvarer påvirkes lite av prisendringer. Saueholdet har nok en gang fått smertelig erfart at overproduksjonspress kan gir store prisfall og økende inntektsproblemer. Færre muligheter for å regulere markedene kan bidra til at det tar lengre tid enn før med å stabilisere og bedre inntektene. Inntjeninga i saueholdet er lav. Mer av produksjonsdrivende tilskudd og tiltak vil forsterke pris- og inntektsnedgangen. Kanskje man heller bør finne ut av hvordan tilskudd kan innrettes for å løfte inntektene, uten at det samtidig stimulerer til mer produksjon av kjøtt?